

חדשות בעתיקות - ינואר 2018

ד"ר צביקה צוק – ארכיאולוג הרשות

פרופ' לורנס (לארי) סטייגר ז"ל – דברים לזכרו

מנהל משלחת החפירות של אשקלון (גן לאומי אשקלון)

לורנס סטייגר (1943-2017) נפטר בביתו בקונרד, מסצ'וסטס ב-29 בדצמבר 2017. לארי גדל באזור הכפרי של דנקירק, אוהיו והיה הבן הצעיר של מרסלה וילסון סטייגר ופרנץ סטייגר ז"ל והאח המבוגר של שירלי מוסגרייב ז"ל. לארי למד לתואר BA בקולג' הרווארד (1965) וסיים תארי MA ו-PhD בתרבויות ושפות של המזרח התיכון באוניברסיטת הרווארד. הוא לימד במשך 13 שנים במכון המזרחי של אוניברסיטת שיקגו, לפני שחזר להרווארד כפרופסור בפרויקט דורות של ישראל ושם יצא לגמלאות בשנת 2015. כארכיאולוג שדה פעיל, ניהל לארי משלחות חפירות בקרתגו (תוניסיה) ואידליון (קפריסין) לפני שהגיע לאשקלון לנהל את משלחת ליאון לוי בשנים 1985-2016. לארי אימץ את לימוד תולדות

המקרא לאחר שנפגש עם ארנסט רייט, מנטור שעיצב את ראשית הקריירה שלו. הרווארד איפשרה ללארי ללמוד את הארכיאולוגיה של ארץ-ישראל יחד עם ארנסט רייט, רולנד דה-ו ונחמן אביגד. הוא היה בין המובילים האמריקנים בחיבור הארכיאולוגיה עם מדעי הטבע, והיה מהבודדים ששלטו במגוון התחומים הללו. ב-1983 הוא הוזמן על-ידי יגאל ידין ואברהם מלמט לסמינר שנתי במכון המתקדם ללימודים באוניברסיטה העברית. הסמינר היווה ללארי פרשת מים בדרכים רבות. הוא כתב עבודה שמחברת את הדמוגרפיה, החקלאות ולימודי המקרא בשם "הארכיאולוגיה של המשפחה בארץ-ישראל העתיקה". נושא זה הפך לאחת מאבני היסוד של מחקר תקופת הברזל, בגלל הרעיונות המיוחדים שלארי הציג ואולי בזכות הדרך שבה עיצב את הארכיאולוגיה המקראית בכיוונים שלא הובחנו עד אותה עת. ללארי היה קשר חברות עם ליאון לוי ושלבי וויט, שהשפיע על הקריירה שלו במשך שלושה עשורים. לארי, ליאון ושלבי חיפשו אתר שיוכלו לחקור ביחד. הם בחרו באשקלון, שהייתה הנמל הגדול ביותר בעת העתיקה בתחום מדינת ישראל. זהו אתר לא פשוט בגלל הרצף ההיסטורי

שלו, הקשר הנרחב לים התיכון והמורכבות המסחרית, שחיבו את כל תשומת הלב והיצירתיות שהיו ללארי. אשקלון לא אכזבה וסיפקה עושר בלתי רגיל, כאשר שחיבר את העולמות העתיקים של מצרים, לבנון, קפריסין וישראל. לאחר שפרש מהוראה, המשיך לארי להפיץ את מחקריו ברחבי העולם ולעבוד על פרסום חפירותיו. הוא הותיר את אשתו סוזן סימונס, ילדיו ג'ניפר ודייוויד סטייגר וארבעה נכדים: סורן, פליקס, אסטריד סטייגר-רדסיץ' וארדן סטייגר.

נמסר על-ידי: פרופ' דניאל מסטרס

גן לאומי תל אשקלון מתאבל על מותו של פרופסור לורנס סטייגר, ראש משלחת החפירות על שם ליאון לוי לאשקלון. סטייגר היה פרופסור מאוניברסיטת הרווארד וקיבל את הקתדרה ה"פרופסורה לדורות" של הארכיאולוגיה של ישראל, בה החזיק עד פרישתו. הוא לימד קורסים בארכיאולוגיה של ארץ-ישראל ובתנ"ך, והיה חבר פעיל בבית-הספר האמריקאי לחקר המזרח. סטייגר ניהל את משלחת החפירות בגן לאומי אשקלון ב-31 השנים האחרונות (1985-2016). במהלך החפירות הוא חשף מספר ניכר של ממצאים נדירים, ביניהם השער הכנעני שהוא השער המקושת העתיק בעולם, מזבח ופסל של האל הכנעני בעל מהתקופה הכנענית, בית הקברות הפלשתי היחיד שנמצא עד היום בעולם, וילה פלשתית ובה מזבח פנימי, האודאון של העיר הרומית ומספר רב של מבנים מתקופות שונות של תל אשקלון. סטייגר חפר באתרים אחדים נוספים בארץ-ישראל, כמו תל גור ותל חסי. מצורפת כתבה על אודותיו מעיתון הטיימס:

[https://mobile.nytimes.com/2018/01/02/nyregion/lawrence-stager-creative-biblical-archaeologist-dies-at-](https://mobile.nytimes.com/2018/01/02/nyregion/lawrence-stager-creative-biblical-archaeologist-dies-at-74.html)

[74.html](https://mobile.nytimes.com/2018/01/02/nyregion/lawrence-stager-creative-biblical-archaeologist-dies-at-74.html)

<http://digashkelon.com>

כתב: עומרי בוכניק, מנהל גן לאומי אשקלון

עשרות תלמידים חופרים בחורבת אושה (גן לאומי אושה) שליד קרית אתא: האם יחשפו את 'מושב הסנהדרין' – מטה ההנהגה היהודית בגליל לפני 1800 שנה?

במקום כבר מתגלים שרידים של מבני ציבור מהתקופות הרומית והביזנטית
 החפירה – במסגרת מיזם 'שביל הסנהדרין' שמובילה רשות העתיקות, בהשתתפות אלפי תלמידים
 נמסר על ידי: דוברות רשות העתיקות

שרידים של מבני ציבור מהתקופות הרומית והביזנטית התגלו בחודש שעבר בחפירות ארכיאולוגיות של תלמידים בכפר העתיק אושה, הנמצא בגן הלאומי אושה שביער קרית אתא. כ-200 תלמידים מבתי-הספר הממלכתיים במועצה האזורית זבולון, 'ניצני זבולון' ו'כרמל זבולון', ומבית-הספר התיכון החברתי 'חברים לאת', השתתפו בחפירות באתר. הפרויקט מתבצע בשיתוף עם רשות הטבע והגנים, פרויקט 'ציוני דרך' במשרד ירושלים ומורשת, והמועצה האזורית זבולון בראשות דב ישורון. בתי-ספר נוספים מרחבי הארץ יגיעו להשתתף בחפירות במהלך שנת הלימודים הנוכחית. בנוסף, במהלך חג החנוכה השתתפו עשרות משפחות בימי מורשת באתר, שכללו סיורים, הפעלות וחפירות ארכיאולוגיות.

בכפר אושה ישה הסנהדרין - ההנהגה היהודית שגלתה מאזור יהודה על רקע כישלון מרד בר-כוכבא, בשנת 135 לסה"נ. כעת, במסגרת פרויקט 'שביל הסנהדרין' שמובילה רשות העתיקות, חושפים מאות תלמידים במקום את עברו העשיר של הכפר היהודי העתיק.

לדברי יאיר עמיצור, מנהל החפירה באושה מטעם רשות העתיקות, "אושה תהיה, למעשה, הנקודה הראשונה לאורך 'שביל הסנהדרין' - שביל הליכה אינטראקטיבי שיעבור בין אושה לטבריה. אורכו של המסלול יהיה 70 ק"מ, והוא יתחקה אחר נדודי 70 חכמי הסנהדרין בגליל. השביל יחנך רשמית באירועי 70 שנה למדינת ישראל". עמיצור מספר, כי "התלהבות התלמידים בחפירה ניכרת. הם חשפו קירות אבן שהיו שייכים למבנים מלפני כ-1800 שנים, ומצאו דרישות שלום מתושבי אושה הקדומים, בהן שברי כלי חרס וכלי זכוכית למאכל ולשתייה, אבני פסיפס ומטבעות".

"נהנינו לחפור באדמה ולגלות את הממצאים, וללמוד על האנשים שחיו כאן בעבר", אמרו התלמידים. "ביקשנו מהמורים שיאפשרו לנו לחזור לשטח עוד השבוע".

הקשר של בית-הספר 'ניצני זבולון' לאתר העתיקות אושה, התחיל לפני כ-10 שנים ביוזמת דודי שביט וחגית גולדמן, מורים ומחנכים ותיקים, שהקימו בבית-הספר מרכז חינוכי המוקדש לתולדות היישוב היהודי בגליל בתקופת המשנה והתלמוד. חגית גולדמן מספרת כי "בעזרת תמיכתה ועידודה של המועצה האזורית זבולון, ושל ראש המועצה דוב'לה ישורון בפרט, למדו ילדי בית-הספר על הסביבה, אימצו וניקו את האתר, העמידו שלטי הסבר, וגם חפרו חפירה ארכיאולוגית בשטח עם ארכיאולוג מטעם רשות העתיקות". גולדמן מוסיפה: "אני מאוד מתרגשת מכך שהפרויקט מקבל תנופה ושהאתר יהפוך לנכס תרבות של כל עם ישראל".

המחנך דודי שביט מתייחס לתקופת הסנהדרין: "הלמידה על תקופה היסטורית דרך עשייה וחשיפה, היא חווייתית ומשמעותית. חשוב לי שהילדים ילמדו מחכמי ישראל את תרבות המחלוקת ואת הדיאלוג, יבחנו סוגיות לעומק, ויבינו שבסופו של דבר צריך להגיע להכרעות". דודי מוסיף: "במישור אחר, הפעילות החווייתית בשטח פותחת אופק לימודי חדש ורחב לילדים שקשה להם בכיתה, ומעורר את סקרנותם ואת הכישרונות הטמונים בהם".

1. מימין: תלמידות כיתה ו' מבית-ספר 'ניצני זבולון' עם שבר כלי זכוכית שמצאו בחפירה (צילום: איאד בשאראת, רשות העתיקות)
2. משמאל: תלמידי 'ניצני זבולון' חופרים ומנפים את האדמה על מנת לאתר ממצאים קטנים (צילום: יאיר עמיצור, רשות העתיקות)

החפירות בחורבת אושה (גן לאומי אושה)

יאיר עמיצור, רשות העתיקות

אתר חורבת אושה מזוהה עם היישוב היהודי אושה המוזכר במשנה ובתלמוד כתחנה הראשונה של נדודי הסנהדרין בגליל לאחר כישלון מרד בר-כוכבא וחורבן היישוב היהודי ביהודה בשנת 135 לספירה. בתקופה זו, המתוארת כאחת הקשות בהיסטוריה של העם היהודי, הצליחו חכמי אושה לסייע בשיקום העם בפן הרוחני והגשמי, והבטיחו את המשכיותו של היהדות וקהילות היהודים בגליל ובגולה. חכמי אושה של תקופת המשנה הותירו את חותמם על היהדות עד היום. על-פי מקורות חז"ל, באושה ישבה הסנהדרין במשך כ-10 שנים. בין החכמים שפעלו בה נזכרים רבן שמעון בן גמליאל, נשיא הסנהדרין, ובנו רבי יהודה הנשיא, רבי יהודה בר עילאי, רבי מאיר, רבי שמעון בן יוחאי ועוד. פועלה המרכזי של הסנהדרין באושה היה בהתקנת תקנות המחזקות את הקהילה ואת אחריות המנהיגים ובני הקהילה כלפי החלשים והעניים, בביסוס עולם התורה וההלכה לאחר כישלון מרד בר-כוכבא וחורבן יהודה ובהרמת המורל של הפליטה היהודית שנמלטה לגליל. במקורות מוזכרות תעשיות שונות שפעלו ביישוב, ובהן קליעת מחצלות וככל הנראה תעשיית זכוכית.

אושה ניטשה ככל הנראה בסוף התקופה הביזנטית, בדומה ליישובים יהודיים רבים בגליל, וככל הנראה לא נושבה מחדש עד העת החדשה. נוסעים מהמאה ה-18 מתארים בראש הגבעה שרידי מבני ציבור מרשימים השייכים ככל הנראה למקום מושב הסנהדרין. תיאור זה מחזק את היות האתר שומם אחרי נטישתו בעת העתיקה ואת העובדה, כי בקרב תושבי

הסביבה השתמרה מסורת באשר ליישוב הסנהדרין באתר. בשנת 1880 הגיעו לחורבה ערבים ממוצא אלגיראי והקימו את הכפר הושע, ששימר ככל הנראה את שמה של אושה הקדומה. בתי הכפר נבנו על שרידי היישוב הקדום וניתן להבחין באבני בנייה עתיקות המשולבות בבתי הכפר. בצילומי אוויר של חיל האוויר המלכותי מ-1945, ניתן לראות כי תושבי הכפר הושע בחרו לבנות את בתיהם במורד הגבעה ולא בראשה. ייתכן כי הסיבה לכך היא שימור המסורת באשר למקום מושב הסנהדרין ולאזור המקודש בראש הגבעה. הכפר ניטש ב-1948 בקרבות מלחמת העצמאות.

באתר נערכו חפירות מצומצמות בהן התגלו מתקני תעשייה, ובהם גתות מורכבות ובית בד, מקווה טהרה ומערכת מסתור וכן מבנה ציבורי מרשים בראש הגבעה, המתוארך לתקופה הביזנטית.

במסגרת פרויקט "שביל הסנהדרין" חודשה החפירה באתר בכדי להכשירו לקליטת קהל. החפירה מתמקדת בראש הגבעה, באזור שהיה ככל הנראה המרחב הציבורי של היישוב העתיק ובו התרכזו מבני הציבור והממשל של אושה. בחפירה נמשכת חשיפתו של מבנה ציבור מרשים שהיה אולי בית-הכנסת של היישוב. עוד נחשפים מבני ציבור נוספים המתוארכים למאות ה-1-4 לספירה (התקופות הרומית והביזנטית). במבנים נחשפים שרידי רצפות פסיפס, מטבעות, בורות מטויחים ומתקן טהרה ייחודי שייתכן כי שימש לנטילת ידיים.

איור 1: החפירה הנוכחית בראש הגבעה לפני תחילת העבודות, ניתן לראות את מבנה הציבור שנחשף במרכז התמונה ואת בתי הכפר הושע שנבנו בשיפולי הגבעה (צד ימין).

זמן ייסודם של המבנים מתאים לתקופת הגעתה של הסנהדרין לאושה וייתכן כי מדובר במבני ציבור ששימשו את חכמיה בתקופה זו. מבני ציבור של היישוב מתקופה זו נזכרים במשנה וביניהם בית המדרש, בית-הכנסת, בית הוועד (הסנהדרין) וביתו של נשיא הסנהדרין.

מטרת החפירה הינה לחשוף עד כמה שניתן את מבני הציבור ולמצוא עדויות לחכמי הסנהדרין שפעלו ביישוב בתקופה הרומית. חשוב לציין כי אזור החפירה השתמר בצורה מיטבית וללא הפרעות מאוחרות, והממצא במבני הציבור מעיד על עושרה של הקהילה היהודית שחיה באתר בתקופת הסנהדרין.

איור 2: מבנה הציבור (בית כנסת?) בראש הגבעה, לפני חידוש החפירות. איור 3: שרידי רצפת פסיפס במבנה ציבורי נוסף.

איור 4: חדר באחד ממבני הציבור שנחשפו בחפירה הנוכחית. איורים 5-6: בור המים ומתקן הטהרה שנחשפו במבנה הציבור בחפירה הנוכחית.

איור 6: שני מטבעות וטבעת לפני ניקויים.

איור 5: מבנה ציבורי נוסף שנחשף בראש הגבעה לאחר יום חפירה; ניתן לראות קיר באורך 13 מ'.

איורים 7-9: חפצי זכוכית.

המבנה הציבורי והחצר מהתקופות הרומית המאוחרת והביזנטית הנחשפים בשטח B, מבט על.
 פוטוגאומטריה – מיכאל פלג, רשות העתיקות.

תערוכה ארכיאולוגית חדשה מספרת את סיפורה של סוסיתא, במעבר שבין התקופה האלילית להתבססות הנצרות בארץ-ישראל

מה לקמע אלילי נגד בעיות עיכול בכנסייה בסוסיתא, האם תהלוכות ההוללות והשתייה של אל היין דיוניסוס התקיימו גם בתקופת השלטון הנוצרי והאם אלת המזל טיכה המשיכה להגן על סוסיתא, מאות שנים אחרי שהאמונה באלים היווניים-רומיים פסה מהעולם? תערוכה חדשה במוזיאון הכט באוניברסיטת חיפה מסכמת 18 שנות מחקר בעיר העתיקה סוסיתא

מערך תהוד"ה (תקשורת הסברה ודוברות האוניברסיטה)

קמע אלילי שהיה בשימוש של בכיר בכנסייה בסוסיתא, פרסקו של האלה היוונית טיכה על גבי קיר לצד הכנסייה וצלמית עצם של אחת מהמשתתפות הקבועות בתהלוכות האקסטטיות רוויות האלכוהול של אל היין דיוניסוס מספרים את סיפורה של סוסיתא העתיקה, במעבר שבין התקופה הרומית האלילית לתקופה הביזנטית-נוצרית. ממצאים אלה ונוספים מוצגים בתערוכה החדשה במוזיאון הכט באוניברסיטת חיפה, "לפני שהאדמה רעדה – העיר העתיקה סוסיתא נחשפת לראשונה". "המקרה של סוסיתא מראה באופן ברור, כיצד במרכז העיר, בגלוי ובפומבי, ממשיכים תושבי העיר – כולל אנשי הדת הנוצרים – להשתמש בסממנים הפגאניים של התקופה הרומית", אמר ד"ר מיכאל איזנברג מהמכון לארכיאולוגיה ע"ש זינמן של אוניברסיטת חיפה, מנהל החפירות בסוסיתא.

העיר סוסיתא שממזרח לכנרת, אשר נוסדה במאה השנייה לפני הספירה וחרבה ברעש האדמה העז של שנת 749 לספירה, מצויה בתחום "גן לאומי סוסיתא" בניהול רשות הטבע והגנים. היא נחפרת ונחקרת על-ידי חוקרי המכון לארכיאולוגיה שבאוניברסיטת חיפה ב-18 השנים האחרונות. החפירות הניבו שלל גילויים מרשימים וייחודיים לאורך השנים, הן מהתקופה שבה העיר הייתה עדיין פגאנית והן מהתקופות הביזנטית והאומיית, בהן בעיר היה רוב נוצרי מובהק. התערוכה החדשה שמוצגת במוזיאון הכט מביאה בפעם הראשונה את סיפור המעבר הזה, מחברה שסוגדת לאלים היווניים-רומיים הקלאסיים לכוז שעוברת לאמונה הנוצרית.

הממצא המרתק ביותר בהקשר זה הוא מטמון אבזמי זהב (24 קרט) וקמע נגד בעיות עיכול. הקמע, בגודל של כ-2.2x2.4 ס"מ, עשוי מהמאטיט ומשובץ בתוך תליון זהב ועליו כתובת ביוונית עם הציווי "עכל!". הקמע עצמו הוא מן התקופה הרומית (מאות 3-4 לספירה), אך תליון הזהב הוא מהתקופה הביזנטית (סוף המאה ה-6 לספירה). התליון נתגלה על-ידי החוקרים בשכבה שמתוארכת לראשית המאה ה-8 לספירה, באגף של הכנסייה הצפון-מזרחית, כלומר, כ-300-400 שנים לאחר המעבר של האימפריה הרומית לנצרות. לאור ממצאים נוספים הקשורים לקמע מעריכים החוקרים, כי מי שענד אותו הוא כנראה אחד מאנשי הכנסייה החשובים, שהמשיך להשתמש בו למטרתו המקורית כמונע בעיות עיכול.

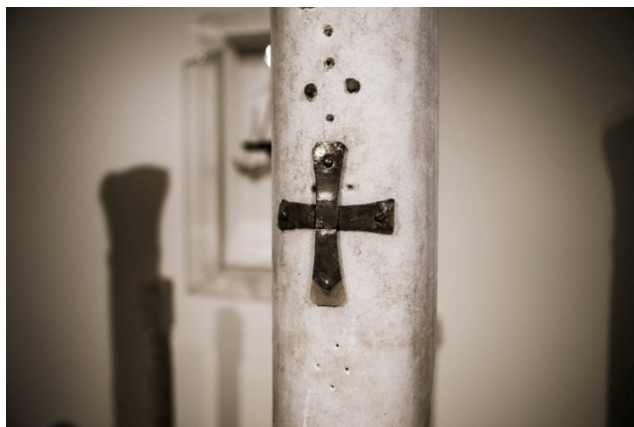
ממצא נוסף שמוצג בתערוכה הוא צלמית עצם קטנה, כ-12 ס"מ גובהה, שבה מגולפת אישה רוקדת. מבט מדוקדק יותר מגלה שזוהי "מינאדה" – אחת המלוות הקבועות בתהלוכות אל היין דיוניסוס. צלמית העצם נמצאה במבנה הצמוד לכנסייה המתוארך לתקופה הביזנטית, והיא הייתה ככל הנראה חלק משיבוץ מורכב שכלל את יתר ביטויי תהלוכת דיוניסוס, אשר לא שרדו. "תהלוכת דיוניסוס – ולצדו בדרך-כלל המינאדות הרוקדות – היא תהלוכה רווית ריקוד אקסטטי, שתייה עד שכרות, הוללות ואף ביטויים מיניים עשירים. והנה, אחת הדמויות שמזוהות ביותר עם תהלוכה והוללות אלו נמצאת במבנה הצמוד לכנסייה", הסביר ד"ר איזנברג.

נראה שהעדות הבולטת ביותר לשילוב סממני העבר הפגאני בהווה הנוצרי אינה קמע קטן או צלמית עצם, אלא דמות שהוטבעה בהבלטה על קירות בתי העיר. באחד מקירות הבתים, לא הרחק מן הכנסייה הצפון-מזרחית, נחשפה אבן בנייה ועליה פרסקו המתאר את אלת המזל טיכה (פורטונה בפנתיאון הרומי) ולראשה כתר חומות – חומותיה של סוסיתא, כמובן. הכנסייה הצפון-מזרחית והמבנה שלצדה נחפרו בידי משלחת מטעם אוניברסיטת קונקורדיה בארה"ב בראשותו של פרופ' מרק שולר. לדברי ד"ר איזנברג, טיכה הייתה האלה המגינה על סוסיתא ההלניסטית והרומית. טיכה מופיעה על מטבעות סוסיתא הרומית כשהיא אוחזת ברסן של סוס או מחזיקה סוס בכף ידה, כולם ביטויים להגנתה על העיר. מוטיב זה, של טיכה המגנה על העיר, אף נבחר ללוות את התערוכה החדשה. "בתקופה הביזנטית טיכה הופכת לסמל עירוני, לגאווה עירונית לה שורשים עמוקים של מסורת קלאסית. ככל הנראה, ככל שחולפות השנים לאחר המעבר לנצרות, טיכה ויתר הסמלים הדתיים הקודמים מאבדים את סממניהם הפולחניים והופכים לסמלים תרבותיים שממשיכים ללוות את העיר סוסיתא עד שהיא נחרבת ולא נושבת עוד בעקבות רעש האדמה של שנת 749.

התערוכה החדשה, שנפתחה במוזיאון הכט של אוניברסיטת חיפה, היא הזדמנות יוצאת מן הכלל לחזות בעיר שנוסדה לפני יותר מאלפיים שנים וקמה לתחייה, דרך מחקרים ארכיאולוגיים של 18 שנים, מסכם ד"ר איזנברג.

איור 1 – (מימין) צלב כסף על אחד מעמודוני השיש המרכיבים את השחזור החלקי של אפסיס הכנסייה בתערוכת סוסיתא במוזיאון הכט (צילום: אבי כוכבי).

איור 2 – (משמאל) פרסקו של האלה טיכה וכתר חומות לראשה (צילום: מ. איזנברג).

איור 3 – קמע נגד בעיות עיכול משולב בתליון זהב. משמאל חזית הקמע עם הציווי ביוונית "עכל!" ומימין אחורי הקמע ועליו בעלי-חיים שונים (צילום: מ. איזנברג).

איור 4 – צלמית עצם של מינאדה רוקדת (צילום: מ. איזנברג).

עדות נדירה לשיטת הסיתות של אגני בזלת בגן לאומי כורזים

ד"ר דרור בן-יוסף, ממונה מורשת מחוז צפון, רשות הטבע והגנים

בחודש נובמבר 2017 נתגלה גוש בזלת גדול ומסותת (איור 1) ממזרח לערוץ נחל כורזים, כ-20 מ' ממערב לבית הבד שמתחת לרובע המערבי ביישוב העתיק.¹

לאחר עיון ובדיקה, אני מציע שמדובר בפריט בזלת שעובד על-ידי סתת אבן אך נפגם במהלך הכנתו ולכן לא הושלם. תיאור הפריט: ממדיו 1.0x1.2x1.3 מ' בקירוב. בשלוש מפאות האבן ניכרים שרידי חציבה של שפת אגן מרובע. העניין בפריט עולה דווקא מפני שהכנתו לא הושלמה מעולם כך שניתן להתחקות אחר שיטת סיתותו לפי שלבים. בשלב ראשון הוקצו פאות האבן לכדי קובייה לא-רגולרית בשיברורים גסים בעזרת פטיש ואזמל. בשלב שני עוצבה שפת האגן (שטח החלל הפנימי: 70x95 ס"מ) באמצעות פטיש ואזמל, כשרוחב הדופן כ-15 ס"מ והעומק כ-25 ס"מ.

בשלב שלישי העמיק הסתת לתוך ליבת הבזלת תוך כדי יצירת ארבעה חריצים ישרים ועמוקים בליבת האבן בציר האורך ("שתי"), גם זאת בפטיש ואזמל. באופן זה נוצרו בקרקעית שלוש בליטות בצורת ככרות לחם.

בשלב רביעי נותר לסתת ולשבר את "ככרות הלחם" בציר רוחב ("ערב"), פעולה שלא הושלמה מפני שהפריט נפגם. נראה שבאופן זה תכנן הסתת להעמיק את אגן הבזלת עד לעומק הנדרש, שלב אחר שלב. לאור הסימנים שנותרו באבן, אפשר שהפגימה אירעה כאשר אחת מפינות השפה נשברה ללא תקנה. או אז הושלך הפריט לעבר ערוץ הנחל. ברחבי העיירה הקדומה כורזים פזורים אגני בזלת אחדים שנתגלו בחפירות. אלה קטנים יותר מהאגן המדובר (איורים 2-4) אך מלמדים על יכולת הביצוע של סתתי כורזים. גודלו יוצא הדופן של האגן הפסול מלמד שהוא נועד לצרכים תעשייתיים. לאור האמור לעיל, ייתכן שניתן לתארך אותו לתקופה הביזנטית, בזיקה לתנופת הבנייה של בית-הכנסת הקדום של כורזים, החל מהמאה הרביעית לספירה.

איור 1: פריט הבזלת מנחל כורזים.

איורים 2-4: שלושה אגני בזלת מגן לאומי כורזים.

¹ הפריט המסותת נמצא על-ידי חגי יחזקאל, איש צוות גן לאומי כורזים. צילומים: דרור בן-יוסף.

חידת חודש ינואר 2018 מה רואים והיכן?

(פתרונות עד 10.2.18 בלבד)

פתרון חידת חודש דצמבר 2017

הפתרון: משטרת עין א-תינה בשמורת טבע נחל עמוד. מבנה בטון נטוש ומוכה קליעים, שבנו הבריטים בימי "המרד הערבי" (1936-1939). הוא נועד לשמור על מעין עין יקים הנובע באפיק נחל מירון שלמרגלותיו.

שמות הפותרים נכונה לפי הסדר (עד תאריך 20.1.18 בלבד): יוסי פרידמן, אורי ארליך, עמיחי נעם, נעמה מנספלד, ד"ר מוטי אביעם, יעקב שקולניק, בני פרנקל, יואב אבניאון, אסף בן חיים, טליה אורון, חיים כראל, זאב קינן, עודד מיוחס, ד"ר אורן גוטפלד, אבירם אושרי, ד"ר שמעון אביבי, דוד שינר, אריק פרידמן, ראובן מעוז, מאיר כהנא, חגי דביר, איתי לחמי, לייזר בורנשטיין, יוני שילה, שמוליק גביש, שמוליק זסלבסקי, גילה טרייביץ, נילי פרי, דרור גלילי, אבישי בלומנקרנץ, ד"ר עמי דברת, ד"ר דויד גורביץ, גלעד יטאח, מרגלית לזר, אלון כהן, מודי שניר, ד"ר אבי לבסקי, עפר דגן, ד"ר ידי קפלן, ד"ר אסף זלצר, בני איתן, בני אליאסון, שמוליק פינסקר, גדי מטוב, חנוך טל, נועה מוטרט, אייל כהן, ד"ר ראובן אורטל, שמואל בירן (בורמה), איתמר בן דוד, רינת פשין, ד"ר אריה בורנשטיין, דבורה יונאי, יואל שדה, קרן לויזון, משה מיצד ואמנון ירון, ואם שכחתי מישהו, אתו הסליחה.